

δηλοῖ οἰοῦναι τῷ Ἰδα νὰ καταπαύσῃ τὴν μάχην, ἐνῶ εἰς τὰ μέγιστα τοῦδε γνωστὰ τῆς παραστάσεως ταύτης μνημεῖα παρίσταται ἢ ἡ στιγμὴ τῆς μάχης αὐτῆς¹ ἢ ἡ μετὰ τὴν μάχην στιγμὴ, ἀφοῦ δηλαδὴ ἐπῆλθεν ἡ συνδιαλλαγή² καὶ τὰς δύο ὁμοῦ στιγμὰς καίπερ ἀντικειμέναι καὶ ἀντιθέτου ἀλλήλαις

εἴξευρε νὰ μεταχειρισθῇ τόσον καλῶς ὁ τεχνίτης, ὥστε οὐδεμίαν νὰ προέλθῃ ἐκ τούτου διακοπὴ τῆς ἐνώσεως τῆς πράξεως. Καὶ κατὰ τοῦτο λοιπὸν παρέχει τι τὸ νέον ἢ ἡμετέρα παράστασις.

Κ. Δ. ΜΥΛΩΝΑΣ

ΠΕΡΙ ΕΡΙΖΗΝΩΝ ΝΟΜΙΣΜΑΤΩΝ.

Ἐν τῷ ΙΑ'. τεύχει (30 Νοεμβρίου 1882) τοῦ περιοδικοῦ « Παρνασσῶ » ἀρτίως ἐδημοσίευσεν ὁ κ. Π. Λάμπρος ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ ΤΩΝ ΕΡΙΖΩΝ ΠΟΛΕΟΣ ΤΗΣ ΚΑΡΙΑΣ περιγραφὴν δύο ἀνεκδότων νομισμάτων τῆς πόλεως ταύτης, τοῦ μὲν αὐτονόμου, τοῦ δὲ αὐτοκρατορικοῦ (Καρακάλλα), καὶ εἰς καθορισμὸν τῆς οὐχὶ λίαν γνωστῆς Καρικῆς πόλεως ἐπάναγκας ἐθεώρησε νὰ προτάξῃ περικοπὴν τοῦ κ. Waddington, ληφθεῖσαν ἐξ ἄρθρου αὐτοῦ, ὅπερ ἐδημοσιεύθη κατὰ τὸ 1856 ἐν τῇ *Revue Numismatique* περὶ νομισμάτων τῆς ἐν λόγῳ πόλεως.

Ἐπειδὴ δὲ ἐν τῇ μεθερμηνευθείσῃ ταύτῃ περικοπῇ καὶ ἐν τῇ καθόλου περιγραφῇ τῶν νομισμάτων ὑπάρχουσι τινὰ μὲν πλημμελῶς ἔχοντα, τινὰ δὲ καὶ διασαφήσεως δεόμενα, εὐκαιρον ὑπολαμβάνω νὰ ὑποδείξω ταῦτα φιλικῶς χάριν τῆς ἀληθείας. Ἐντεῦθεν δ' ὀρμώμενος ἐν πρώτοις παρατηρῶ ὅτι τὰ τῆς ἐπιγραφῆς πλημμελῶς ἔχουσι καὶ ἀπορῶ πῶς ὁ κ. Π. Λάμπρος ἐμπειρότατος περὶ τὰ νομισματικά ὦν, παρεῖδε τοῦτο. Διότι τὰ ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν ἐκείνην δημοσιευθέντα νομίσματα εἰσὶν οὐχὶ ΤΩΝ ΕΡΙΖΩΝ ΠΟΛΕΟΣ, ἀλλὰ τῶν ΕΡΙΖΗΝΩΝ κατοίκων τῆς πόλεως ἢ καὶ ὀλοκλήρου τῆς περιοχῆς καὶ χώρας αὐτῆς, ὡς φέρεται ἐν τοῖς δημοσιευθεῖσι νομίσμασι. Ἄλλως τε γνωστὸν ἐστὶν ὅτι ἐν πᾶσι σχεδὸν τοῖς νομίσμασι γράφεται κατὰ

γενικὴν πληθυντικὴν οὐχὶ τὸ τῆς πόλεως ὄνομα, ἀλλὰ τὸ τῶν κατοίκων αὐτῆς.

Δεύτερον δὲ παρατηρητέον ὅτι καὶ ἂν τοῦ ὀρθοῦ ΕΡΙΖΗΝΩΝ παραλόγως προτιμηθῇ τὸ μὴ τοιοῦτον ΕΡΙΖΩΝ, ὡς ἐγράφη ἐν τε τῇ ἐπιγραφῇ καὶ ἐν τῇ μεθεπομένῃ λέξει « περὶ τῶν Ἐρίζων, » πάλιν δυστυχῶς ἐξελέγχεται ἡμαρτημένη ἢ γραφὴ τοῦ ὀνόματος τῆς πόλεως εἰς οὐδέτερον πληθυντικὸν ἀριθμὸν τὰ Ἐρίζα τῶν Ἐρίζων. Διότι συντόμως ἐρευνήσας καὶ ἐπιμόνως ζητήσας μαρτυρίαν τινὰ ἀρχαίαν πρὸς ὑποστήριξιν τῆς γραφῆς ταύτης, οὐ μόνον τοιαύτην δὲν ἠδυνήθην νὰ εὑρω, ἀλλὰ δύο τοῦναντίον μαρτυρούσας ἀνεκάλυψα ἐν τῇ ἐρεύνη, τὴν μὲν κλασσικοῦ συγγραφέως, Τίτου τοῦ Λιβίου, διαρρήδην μαρτυροῦντος περὶ τῆς ὀρθῆς γραφῆς τοῦ ὀνόματος τῆς πόλεως, ἐν οἷς λέγει: « Inde profecti *Erizam* urbem impetu ceperunt »¹, τὴν δὲ μεταγενεστέρου μὲν, ἀξιοπίστου ὁμοῦ ἐν τῇ τῶν πόλεων ἀναγραφῇ Ἰεροκλέους τοῦ γραμματικοῦ, διασώσαντος ἡμῖν 935 πόλεων ἀρχαίων ὀνόματα καὶ ἀναγράφοντος τὴν ἐν λόγῳ πόλιν παρηλλαγμένην καταλήξει ἐν ταῖς τῆς Καρίας 29 πόλεσιν ὡς ἐξῆς « XXX. Ἐπαρχία Καρίας ὑπὸ κοινουλάριον πόλεις 29, Μίλητος, Ἡράκλεια, . . . Ἴασος, Ἐρίζος, Μαρκιανούπολις, . . . Κίθυρα »². Ἐκ τῶν ὀλίγων τούτων ἱκανῶς ἤδη ἀποδείκνυται ὅτι τὸ ὀρθὸν τῆς πόλεως ὄνομα ἐστὶν Ἐρίζα Ἐρίζης θηλυκῶς

¹ O. Müller, Ann. dell Inst. IV σελ. 393.

² Gerhard, Etr. Spiegel. Πιν. 80 καὶ Auserl. Vas. Πιν. 46.

¹ T. Liv. 38, 14.

² Ἰεροκλ. γραμμ. συνεκδ. σελ. 689.

καὶ οὐχὶ Ἐρίζα Ἐρίζων πληθυντικῶς καὶ οὐδετέρως, πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ ὁποῦ δύνανται τις κατ' ἀναλογίαν νὰ προσαγάγη καὶ ἄλλα παράλληλα ὀνομάτων παραδείγματα εἰς ἱζα καταληγόντων θηλ. γένους καὶ οὐχὶ οὐδετέρου ὄν Κύζα¹, Τίριζα², Τυρόδιζα³ καὶ λοιπά. Ταῦτα μὲν περὶ τοῦ ὀνόματος τῆς πόλεως. Ὅτι δὲ καὶ χώρα Ἐρίζην ἢ καλουμένη ὑπῆρχεν, ἐγκυρον μαρτυρίαν τούτου παρέχει ἡμῖν ὁ Πλίνιος «*In Erisena regione Asiae conuorum opera venantis*»⁴. Ὁ δὲ Πτολεμαῖος⁵ ἐν τέλει τῆς ἀναγραφῆς τῶν πόλεων τῆς Καρίας πόλιν μὲν Ἐρίζαν οὐδόλως ἀναφέρει, δῆμον ὅμως ἐπισυνάπτει φέροντα τὸ ἐκ τῆς πόλεως ὄνομα «καὶ δῆμος πρὸς τῇ Φρυγίᾳ Ἐρίζηλοι» ἀντὶ Ἐρίζηνοὶ κατὰ τὴν διόρθωσιν τῶν νεωτέρων.

Ἐν δὲ τῇ μεταφράσει τῆς περικοπῆς τοῦ κ. Waddington ὁ κ. Π. Λάμπρος ἐξ υπερβολικῆς φαίνεται, ἀβροφροσύνης πρὸς τὸν ἄνδρα ἠρώμενος, ἀπέφυγε νὰ ἐξελέγξῃ μίαν ἀντίφασιν αὐτοῦ. Διότι ἐν ᾧ ὁ κ. Waddington, καίπερ παραπέμπων εἰς Πτολεμαῖον καὶ Λίβιον, οὐχ ἤττον λέγει ὅτι ἡ πόλις οὐδόλως μνημονεύεται ὑπὸ τῶν συγγραφέων «*Cette petite ville qui n'est guère mentionnée dans les auteurs*»⁶, ὁ κ. Π. Λάμπρος κολάζων τὴν παντελῆ ταύτην ἀρνήσιν, μεθερμηνεύει τὴν φράσιν «Ἡ μικρὰ αὕτη πόλις, ἣτις μὲν ὅλις μνημονεύεται παρὰ τῶν συγγραφέων» ἐξ οὗ ἐμφαίνεται ὅτι πολλὴν ἔχει τὴν διαφορὰν τὸ μὲν ἀπὸ τοῦ οὐδόλως.

Ἡ πόλις Ἐρίζα ἔκειτο ὀριστικῶς ἐντὸς τῆς Καρίας, ὡς ὀρθῶς λέγει ὁ κ. Π. Λάμπρος, οὐχὶ δὲ ὡς ἀποφαίνεται ὁ κ. Waddington ἐν τοῖς ὀρίοις τῆς Καρίας καὶ Φρυγίας «*était située sur les frontières de la Carie et de la Phrygie*». Οἱ δὲ δύο ποταμοί, μετὰ τὸν τῶν ὁποίων ἔκειτο ἡ Ἐρίζα κατὰ τὸν γεωγραφικὸν πίνακα τοῦ Kiepert, ᾧ περ ἔπεται, ὡς ἀλλαχοῦ ὁμολογεῖ ὁ κ. Waddington, καλοῦνται ὁ μὲν πρὸς δυσμὰς κατὰ Πλίνιον Ἀζων, ὁ δὲ πρὸς ἀνα-

τολάς κατὰ τὸν αὐτὸν Ἰνδός, περὶ οὗ ὁ κ. Π. Λάμπρος ἐν τῇ μεταφράσει λέγει ὅτι ἔρρει παρὰ τὰ Κίβυρα καὶ παρέχει ἀφορμὴν πρὸς πιστοποίησιν τῶν περὶ Ἐρίζης γεγραμμένων μοι. Διότι καὶ ἡ πόλις αὕτη φέρεται, ὡς ἐκείνη, οὐχὶ οὐδετέρως καὶ πληθυντικῶς, ἀλλ' ἐνικῶς καὶ θηλυκῶς ἡ Κίβυρα ἢ Κίβυρα παρὰ Πτολεμαίῳ¹ «Ἱεράπολις, Κίβυρα, Διοκαισάρεια» καὶ «ἡ δὲ Κίβυρα τὴν μεγίστην ἡμέραν ἔχει»², καὶ παρὰ Στράβωνι³ λέγεται ἡ Κίβυρα «τὰ δὲ πρὸς νότον ἡ Κίβυρα ἐστὶν ἡ μεγάλη» καὶ ἀλλαχοῦ «κατὰ τὴν ὑπέρθεσιν τὴν εἰς Κίβυραν κειμένην.»

Ἐνταῦθα δὲ παρατηρητέον ὅτι ὁ κ. Waddington μὴ ἀναγνωρίζων μὲν τὴν ὑπαρξίν προγενεστέρου νομίσματος τῶν Ἐρίζηνων, ὀρίζων δὲ τὴν θέσιν τῆς Ἐρίζης διὰ ποταμοῦ, τοῦ Χάου, οὗ τὸ ὄνομα διέσωσεν ἐξ ἑνὸς μὲν ὁ Λίβιος, ἐξ ἑτέρου δὲ καὶ τὸ μὴ ἀναγνωριζόμενον νόμισμα φέρει τὸ ὄνομα ΚΑΟC λεληθότως καὶ ἐνταῦθα περιπίπτει εἰς ἀντίφασιν, ὡς προηγουμένως ἀπαρνούμενος ὅτι ἡ Ἐρίζα ἀναφέρεται ὑπὸ τῶν ἀρχαίων καὶ παραπέμπων συγχρόνως εἰς ἀρχαίους. Πρὸς ἀποφυγὴν δὲ τῆς ἀντιφάσεως ὤφειλε δυσὶν θάτερον νὰ πράξῃ, ἢ νὰ ἀναγνωρίσῃ καὶ ἄλλο προγενέστερον νόμισμα ἢ νὰ παραιτήσῃ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Λιβίου, ὃς διὰ τῆς ἀναγραφῆς τῆς Ἐρίζης παρὰ τῷ Χάω ποταμῷ ἐπιβεβαιοῖ τὴν ὑπαρξίν τοῦ τὸ αὐτὸ ὄνομα φέροντος νομίσματος. Ἀλλὰ τὸ δεύτερον τοῦτο δὲν ἠδύνατο νὰ πράξῃ. Διότι τὸ κύρος τῆς μαρτυρίας τοῦ Λιβίου, ὡς ἐγκρίτου Ῥωμαίου ἱστορικοῦ, ἀκριβῶς περιγράφοντος τὴν ἐκστρατείαν καὶ πορείαν τοῦ Μανλίου, κλασικὸν ἐστὶ καὶ ἀνεπίδεκτον ἀμφισβητήσεως. Ἐπειδὴ δὲ ἐπιπροστίθησιν ὁ κ. Waddington ὅτι τὸ ἀληθὲς ὄνομα τοῦ ποταμοῦ, παρ' ᾧ ἔκειτο ἡ πόλις, ἐστὶν οὐχὶ τὸ τοῦ Λιβίου, ἀλλ' ἄλλο πάντῃ διάφορον ἦτοι Καζάνης «*mais dont le véritable nom est Cazanès*» ἀναγκάζομαι νὰ παρατηρήσω ὅτι τοιοῦτον ὄνομα ποταμοῦ οὔτε ἐν τῇ ἀρχαίᾳ οὔτε ἐν τῇ νέᾳ γεωγραφίᾳ ὑπάρχει κατὰ τὴν χώραν ἐκείνην. Ἐκ νομι-

¹ Μαρκιαν. Ἱεροκλ. σ. 23.

² Στεφαν. Β. ἐν λ.

³ Ὁ αὐτὸς ἐν λ. Τυρόδιζα πόλις Θράκης μετὰ Σάρριον. Ἑλλάνικος δὲ Τυρόδιζαν αὐτὴν φησὶ ἐν Περσικῶν δευτέρῳ.

⁴ Plin. N. H. X, 60.

⁵ Πτολεμ. 5, 2.

⁶ Revue Numismatique t. I. p. 373. 1856.

¹ Πτολεμ. 5, 2, 26.

² Ὁ αὐτὸς 8, 17, 18· καὶ ἐν τῷ γ'. τόμῳ, περιέχοντι τὸν πίνακα τῶν περιεχομένων ἐν σελ. 63. «Κίβυρα (ἢ Κίβυρα).»

³ Στραβ. 13, 630 καὶ 650· ὠσαύτως καὶ Plin. 5, 28, 29. Cicer. Att. 5, 21. Tac. Ann. 4, 13. Liv. 38, 13, 15.

σμάτων δὲ μόνον βεβαιούται ¹ ὅτι ποταμὸς φέρων τὸ ὄνομα Ἀζάνης καὶ οὐχὶ Καζάνης ἔρρεε μακρὰν παρὰ τῷ πρὸς βορρᾶν τῆς Ἐρίζης κειμένῳ Θεμισωνίῳ καὶ οὗτος πιθανώτατά ἐστιν ὁ Ἄξων τοῦ Πλινίου ² κατὰ τὴν κρίσιν τῶν νεωτέρων. Καὶ ταῦτα μὲν ἐκ τῆς γεωγραφικῆς ἀπόψεως ἐξεταζομένου τοῦ πράγματος.

Νῦν δ' ἀνάγκη νὰ ρίψωμεν ἐν βλέμμα ἐπιπόλαιον καὶ ἐπὶ τῶν συμπερασμάτων τῆς νομισματικῆς ἐρεύνης, καθ' ὅσον ἀμφοτέραι αἱ ἀδελφαὶ ἐπιστῆμαι, ἡ τε γεωγραφικὴ καὶ ἡ νομισματικὴ ἀμοιβαίως ὑποβοηθοῦνται καὶ συμπληροῦνται ἐν ταῖς ἐλλείψεσιν αὐτῶν.

Ὁ μὲν κ. Waddington ἐν τῷ ἐν λόγῳ ἄρθρῳ ³ διατείνεται ὅτι γράφων κατὰ τὸ 1855 (ἐν τῷ *Bullet. archéol. français* I. p. 51) ἀπεφήνατο ὅτι οὐδόλως ἦν γνωστὸν μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης νόμισμα τῆς πόλεως Ἐρίζης καὶ ὅτι τὸ ὡς τοιοῦτον δημοσιευθὲν ὑπὸ τοῦ Pellerin ⁴ μετὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ ποταμοῦ « ΚΑΟC » ἀπεδείχθη ὑπὸ τοῦ Duchalais ⁵ ὡς ἀποικιακὸν τῆς Κορίνθου νόμισμα. Ὁ δὲ κ. Π. Λάμπρος, εἴτε βασιανίσας εἴτε μὴ τὴν ἀπόφασιν ταύτην τοῦ Waddington καὶ τὴν γνώμην τοῦ Duchalais ἀποδέχεται ὡς ἔγκυρον καὶ ἀναμφισβήτητον. Οὕτω δὲ ὁ μὲν πρῶτος ὑπολαμβάνει ὅτι τὸ ὑπ' αὐτοῦ ἐκδεδομένον νόμισμά ἐστι τὸ πρῶτον νομισματικὸν μνημεῖον τῆς Ἐρίζης « Cette médaille n'offre d'autre intérêt, que celui d'être le premier monument numismatique d'Eriza ». Ὁ δὲ δεῦτερος λέγει ὅτι « ὁ κ. Waddington λοιπὸν εἶναι ὁ πρῶτος, ὅστις ἐδημοσίευσεν ἀδιαφιλονεικητόν τι νόμισμα τῶν Ἐρίζων. »

Ἐπειδὴ δὲ ἡ γνώμη αὕτη ἀμφοτέρων τῶν νομισματολόγων ἐφάνη μοι οὐχὶ ἀληθῆς καὶ βεβαία, οὐδόλως ὤκνησα νὰ ἐρευνήσω τὰ κατ' αὐτὴν πρὸς ἐξακρίβωσιν τοῦ πράγματος καὶ ἀνακάλυψιν τῆς

¹ Arundell *Discov.* II. p. 136.

² Forbiger *Geogr.* t. II. p. 212. « Ein Nebenfluss des *Chaus*, wenn nicht dieser selbst, ist wahrscheinlich auch der von Plinius 5, 28, 29 erwähnte *Axon*, der wohl nicht verschieden sein dürfte von dem auf einer Münze bei Arundell vorkommenden Ἀζάνης bei der Stadt Themisonium in Phrygien. »

³ *Revue Numismatique* t. I. 1856.

⁴ *Peuples et villes* II. p. 123. Pl. LXVI, 27.

⁵ *Rev. Numism.* 1851. p. 401.

ἀληθείας καὶ ἐκ τῆς γενομένης μοι ἐρεύνης περιήλθον εἰς τὸ ἀκόλουθον συμπέρασμα.

Ὁ κ. Duchalais μετὰ πολλῆς ζωηρότητος καὶ τόλμης γράφων ἐν τῷ ὑπομνήματι αὐτοῦ περὶ τοῦ νομίσματος, διΐσχυρίζεται ὅτι ἐν τῷ ὑπὸ τοῦ Pellerin ἐκδοθέντι νόμισματι φέρονται τὰ γράμματα COL COR καὶ ὅτι ὁ διάσημος νομισματολόγος, μὴ δυναθεὶς νὰ ἀναγνώσῃ ὀρθῶς αὐτά, μετέβαλεν εἰς ΚΑΟC καὶ ΕΠΙ « et enfin les légendes COL ; COR se sont transformées en deux mots, que l'auteur lit ΚΑΟC au droit et ΕΠΙ au revers. » Ἀλλὰ τίς δύναται νὰ πιστεύσῃ ὅτι ὁ περιώνυμος καὶ σοφὸς νομισματολόγος, ὁ πολλὰς νομισμάτων χιλιάδας ἀναγνοὺς καὶ ἐκδόους, περιέπεσεν εἰς τοιοῦτον καὶ τηλικούτον σφάλμα; Βεβαίως μόνος ὁ Duchalais, ὃς πέραν τοῦ δέοντος προκατειλημμένος ὑπὲρ τῆς δοξασίας καὶ ἀνακαλύψεως αὐτοῦ, σφοδρῶς καθάπτεται τοῦ σοφοῦ καὶ ἀλόγως διΐσχυρίζεται ὅτι οὗτος διὰ τῆς βαρύτητος καὶ αὐθεντίας ἐν τοῖς νομισματικοῖς ἐγένετο παραίτιος νὰ ἐξαπατηθῶσι πολλοὶ λόγιοι ἐκ τῆς τοιαύτης ἀναγνώσεως καὶ ἀναπτύξεως τοῦ νομίσματος, ἀναβοῶν: « Une telle explication et une reproduction aussi imparfaite de notre médaille étaient bien propres à tromper les érudits, surtout lorsqu'ils s'autorisaient du nom respecté et respectable à tant de titres du savant Pellerin. »

Μὴ ἀρκούμενος δὲ εἰς τὴν κατὰ μὲμψιν τοῦ Pellerin, ἀδίκως ἐπιτίθεται καὶ κατ' ἄλλων ἐπιφανῶν νομισματολόγων ἤτοι τοῦ Eckhel, ὃς ἀντὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ Ποσειδῶνος ἀπεδέξατο τὴν τοῦ Διὸς κεφαλὴν ἐν τῷ νόμισματι καὶ κατὰ τὰ λοιπὰ πληρέστατα συμφωνεῖ τῷ Pellerin, ὅτι τὸ νόμισμά ἐστι τῶν Ἐριζηνῶν, καὶ κατὰ τοῦ Mionnet, ἀποδεξαμένου τὴν τοῦ Ποσειδῶνος κεφαλὴν ἀντὶ τῆς τοῦ Διὸς καὶ ὑποστηρίζοντος τὴν γνώμην τοῦ Pellerin καὶ Eckhel. Ἐκτὸς δὲ τούτων ὁ κ. Duchalais πρὸς ὑποστήριξιν τῆς εἰκοτολογίας αὐτοῦ καταφεύγει καὶ εἰς τὴν μυθολογίαν καὶ ἰδίᾳ τὴν θεολατρίαν τῶν Κορινθίων, ἐν ἧ μάτην ὀλόκληρον καταναλίσκει σελίδα, ἵνα γνωστὰ ἤδη ἀποδείξῃ ὅτι ἰδιάζων τῆς Κορίνθου θεὸς ἦν ὁ Ποσειδῶν ἄρα τὸ νόμισμά ἐστι Κορινθιακόν. Τοιοῦτον ὅμως ἄστοχον ἐξάγων συμπέρασμα ἐλησμόνησεν ὅτι ὡς πανταχοῦ καὶ ἐν τῇ

μικρᾶ Ἀσία ἐλατρεύοντο πάντες οἱ ἑλληνικοὶ θεοί, ἐν οἷς καὶ ὁ Ποσειδῶν. Τοῦτο δὲ τοσοῦτον βέβαιόν ἐστιν, ὥστε ἐξ ἑνὸς μὲν διαρρήδην ἀνομολογεῖ καὶ αὐτὸς ὁ κ. Waddington· « toutes les divinités en honneur dans une ville, tous leurs attributs, sont reproduits sur ses monnaies populaires et largement répandues »¹. Ἐξ ἑτέρου δὲ προφανέστατα ἐξελέγχεται ἡ πλάνη καὶ ἀπάτη τοῦ κ. Duchalais ἐκ τῶν ὑστέρων ἥτοι ἐκ τοῦ ἑτέρου τῶν ὑπὸ τοῦ κ. Π. Λάμπρου δημοσιευθέντων νομισμάτων τῆς Ἐριζης, ἐνθα ἀπεικονίζεται ἡ τοῦ Ποσειδῶνος κεφαλὴ κατὰ τὴν διαβεβαίωσιν αὐτοῦ « 1. Κεφαλὴ Ποσειδῶνος πρὸς τὰ δεξιὰ, ὅπισθεν δ' αὐτῆς τρίαίνα ἐστραμμένη πρὸς τὰ κάτω ». Καὶ ἐν τῇ 6 ὑποσημειώσει προστίθησιν ὁ κ. Π. Λάμπρος « τὸ αὐτὸ τοῦτο νόμισμα, ἀλλ' ἔχον τὴν κεφαλὴν τοῦ Διὸς ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τοῦ W. Webster ἐν τῷ Num. N. I. p. 120 ».

Πλὴν τούτου δὲ μνημονεύει καὶ ἑτέρου νομίσματος ὁ κ. Π. Λάμπρος φέροντος οὐχὶ τὴν προτομὴν τοῦ Διὸς, ἀλλὰ τὴν τοῦ Ποσειδῶνος καὶ διατηρούμενον ἐν τῷ νομισματικῷ μουσεῖῳ τοῦ Βερολίνου « Ἐν νόμισμα τοῦ Βερολινιαίου νομισματικοῦ μουσεῖου φέρει τὴν κεφαλὴν τοῦ Ποσειδῶνος πρὸς τὰ δεξιὰ, ἐπὶ δὲ τοῦ ὀπισθεν τὴν Νίκην δεξιᾷ μετὰ στεφάνου καὶ κλάδου ἐλαιίας. Ἡ ἐπιγραφὴ ΕΡΙΖΗΝΩΝ εἶναι γεγραμμένη εἰς δύο ὀριζοντεῖους γραμμάς ». Τὰ αὐτὰ βεβαίως ὁ κ. Π. Λάμπρος καὶ μετὰ τὴν περιγραφὴν τοῦ δευτέρου νομίσματος ἐπιπροσθέτων ὅτι κατὰ τὸ 1855 ἐν Τεργέστη εἶδε νόμισμα Ἐριζηνῶν μετὰ τῆς κεφαλῆς τοῦ Ποσειδῶνος, ἣν ἀντὶ τῆς τοῦ Διὸς εἶχεν ἐκλάβη.

Κατὰ ταῦτα τοίνυν ἔχομεν ἤδη τρία νομίσματα Ἐριζηνῶν φέροντα τὴν προτομὴν τοῦ Ποσειδῶνος, ἐκ τῶν ὁποίων οὐδεμία πλέον ἀμφιβολία ὑπάρχει ὅτι ὁ ἰσχυρισμὸς τοῦ κ. Duchalais ἐντελῶς ἀνυπόστατος ἐστὶ, μάτην ἀποπειραθέντος δι' ὀλοκλήρου ὑπομνήματος νὰ ἀποδείξῃ διὰ τῆς κεφαλῆς τοῦ Ποσειδῶνος ὅτι τὸ νόμισμά ἐστὶ Κορινθιακὸν ἀποικιακὸν καὶ οὐχὶ Ἐριζηνῶν, ὡς λίαν ὀρθῶς ἐχαρακτήρισεν ὁ Pellerin καὶ ἀπεδέξαντο ὁ Eckhel καὶ ὁ Mion-

¹ Revue Numism. p. 153. 1851.

net. Ἄλλο δὲ νόμισμα τῶν Ἐριζηνῶν ἐδημοσίευσεν ὁ Borrell¹ διατηρούμενον ἐν τῷ Βρεττανικῷ μουσεῖῳ, ὅπερ, ὡς ὁ κ. Duchalais τὸ προηγούμενον ἀπένειμε τῇ Κορίνθῳ, οὕτω καὶ ὁ κ. Waddington² εικάζει ὅτι τοῦτο ἀνήκει εἰς τὴν Λαοδικεῖαν « Je soupçonne cette pièce d'être de Laodicée de Phrygie » χωρὶς νὰ προσαγάγῃ ἀπόδειξιν τινὰ πρὸς ὑποστήριξιν τῆς εἰκασίας αὐτοῦ, ἥτις ἐξελέγχεται ἀνυπόστατος ἐκ τῆς λέξεως ΕΡΙΖΗΝΩΝ, ἣν τὸ νόμισμα φέρει.

Πρὸς τούτοις δὲ καὶ ἄλλο νόμισμα τῆς αὐτῆς πόλεως ἐξέδωκε κατὰ τὸ 1821 ὁ περιώνυμος νομισματολόγος Sestini³ « ERIZA. Autonomi. Epigraphe: EP. ΕΡΙΖΗΝΩΝ. Mentio situs ab amne Cao, ΚΑΟC. ΑΕ. RRRR » τοῦ ὁποίου οὐδεμίαν ποιεῖται μνησίαν οὔτε ὁ κ. Waddington οὔτε ὁ κ. Π. Λάμπρος, οἵτινες ὄφειλον, λόγου γινομένου περὶ νομισμάτων τῆς πόλεως ἐκείνης, νὰ μνημονεύωσιν αὐτοῦ, ἵνα μὴ περιέρχωνται εἰς τὸ ἐπισφαλές συμπέρασμα, ὅτι τὸ πρῶτον νομισματικὸν μνημεῖον τῆς Ἐριζης ἐστὶ τὸ ὑπὸ τοῦ κ. Waddington δημοσιευθέν.

Ἐνταῦθα δὲ παρατηρῶ ὅτι, εἰ καὶ ὁ ποταμὸς Κάος ὡς παρακείμενος τῇ πόλει ἀπεικονίζεται ἐν τῷ νόμισματι, οὐχ ἤττον ὅμως κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Λιβίου ἀπέιχε τῆς πόλεως μιᾶς ἡμέρας δρόμου στρατιωτικοῦ ἥτοι ὥρας τινάς. Τοῦτο δὲ σύνθηές ἐστὶν ἐν τοῖς νομίσμασι νὰ ἀπεικονίζωνται καὶ πόρρω πόλεων κείμενα ὄρη καὶ ποταμοί, οἷον ἐν νομίσμασι τῆς Σμύρνης καὶ Κύμης ἀπεικονίζεται ὁ πόρρω αὐτῶν κείμενος Ἑρμος ποταμὸς⁴. Ὁ δὲ κ. Duchalais μνημονεύων καὶ τοῦ Sestini ἐν μεγάλῃ ἀφελείᾳ λέγει ὅτι τελευταῖον καὶ ὁ Sestini συγκαταλέγει τὴν Ἐριζαν ἐν ταῖς πόλεσιν, αἵτινες ἐτύπωσαν νομίσματα, καὶ διακηρύττει ὅτι τὰ νομίσματα ταύτης εἰςὶ σπάνια δι' ἰσχυρίζομενος ὅτι ἀνέγνωσε ΚΑΟC ΕΡΙ καὶ ΕΡΙΖΗΝΩΝ χωρὶς νὰ εἴπῃ ἡμῖν ἐκ τίνος πηγῆς ἠρύσθη τὸ μάθημα τοῦτο. Λίαν παράδοξος φαίνεται μοι ἡ κριτικὴ αὕτη τοῦ κ. Du-

¹ Num. Chron. t. IX. p. 150.

² Revue Numism. t. I. p. 373. 1856.

³ Sestini Class. gener. seu moneta vetus urbium populorum et regum ordine geograph. et chronolog. descripta p. 88.

⁴ Arundell seven churches p. 292. Hamilton's Researches I. p. 108.

chalais, οὐχί ἐπιστημονικῶς ἐπιμένοντος εἰς τὴν ἄρνησιν τῆς ὑπάρξεως νομισμάτων Ἐριζηνῶν μεθ' ὅλην τὴν διαβεβαίωσιν τῶν ἐγκρίτων τῆς οὐχί πόρρω ἀπεχούσης ἡμῶν ἐποχῆς νομισματολόγων Pellerin, Eckhel, Mionnet, Sestini καὶ Borrell, καὶ ἐν τέλει τοῦ ὑπομνήματος διακηρύττοντος ὅτι οὐδεὶς ἄλλος γινώσκει ἄλλο νόμισμα τῆς Ἐριζῆς ἢ αὐτὸς καὶ μόνος « Comme personne ne connaît d'Eriza d'autre médaille que celle qui fait le sujet de ce mémoire, nous sommes autorisé à croire que c'est par erreur que cette leçon se sera introduite dans son texte ».

Ἄλλὰ οὕτω δογματικῶς ἀποφαινόμενος κατὰ τὸ 1851 περὶ τῶν προεκδοθέντων νομισμάτων ὑπὸ τῶν προμνημονευθέντων πέντε ἐπιφανεστάτων νομισματολόγων, βεβαίως οὐδόλως προησθάνετο ὅτι μετ' οὐ πολὺ ἤθελεν ἐξελεγχθῆ ὅτι ἐν μεγάλῃ πλάνῃ καὶ ἀπάτῃ διετέλει, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἐξάγουσιν αὐτὸν τὰ ἀπὸ τοῦ 1856 καὶ ἐντεῦθεν ἀνακαλυφθέντα καὶ ἐκδοθέντα νομίσματα τῆς πόλεως ἐκείνης, ἥτοι τὸ ὑπὸ τοῦ κ. Waddington ἐκδοθέν, τὰ ὑπὸ τοῦ κ. Π. Λάμπρου ἀρτίως ἐκδοθέντα, τὸ ἐν τῷ νομισματικῷ

μουσεῖῳ τοῦ Βερολίνου ὑπάρχον καὶ τὸ ἐν τῇ ἐν Klagenfurt κληροδοτηθείσῃ νομισματικῇ συλλογῇ τοῦ de Vest ὑπάρχον, ὅπερ ὁ κ. Π. Λάμπρος κατὰ τὸ 1855 εἶχεν ἴδει ἐν Τεργέστῃ.

Ταῦτα δὲ ἐξ ἑνὸς μὲν ἐπιβεβαιούσι τὴν ὑπαρξίν των προεκδοθέντων νομισμάτων καὶ κρατύνουσι τὸ κύρος των νομισματολόγων ἐκείνων, ἐξ ἑτέρου δὲ τὴν προτομὴν τοῦ Ποσειδῶνος φέροντα ἐκ των ὑστέρων ἐξελέγχουσιν ἀπατηθέντα τὸν κ. Duchalais ἐν τῷ διίσχυρισμῷ αὐτοῦ ὅτι, ἐπειδὴ τὸ ὑπὸ τοῦ Pellerin ἐκδοθὲν νόμισμα φέρει τὴν προτομὴν τοῦ Ποσειδῶνος, ἀποβαίνει ἀδύνατον νὰ φέρωσι τὴν προτομὴν τοῦ θαλασσίου ἐκείνου θεοῦ καὶ νομίσματα τῆς μεσογείου των Ἐριζηνῶν πόλεως καὶ ἐκ τοῦ ψευδοῦς τούτου διίσχυρισμοῦ ὀρμηθεὶς ἠναγκάσθη τὸν μὲν Pellerin ἀδίκως νὰ κατακρίνη, τὰ δὲ ἑλληνικὰ γράμματα τοῦ νομίσματος ἐκείνου ΚΑΟC καὶ ΕΡΙ αὐθαιρέτως νὰ μεταβάλλῃ εἰς Ῥωμαϊκὰ COL καὶ COR ἵνα χαρακτηρίσῃ τὸ νόμισμα ὡς ἀποικιακὸν τῆς Κορίνθου καὶ οὕτω δικαιολογήσῃ τὴν θέσιν τοῦ Ποσειδῶνος μεταξὺ αὐτῶν.

Μ. Γ. ΔΗΜΙΤΣΑΣ.

ΟΡΟΣ ΧΩΡΙΟΥ ΠΡΟΙΚΟΣ.

Παρεδόθη πρό τινων ἡμερῶν εἰς τὴν Ἀρχαιολογικὴν Ἑταιρίαν ὅρος εὐρεθεὶς εἰς ἀγρὸν τοῦ Ἀθανασίου Κόντου, κρεοπώλου ἐν Ἀμαρουσίῳ, κατὰ τὰ Σοχώρια¹, θέσιν κειμένην ἡμίσειαν ὥραν μακρὰν καὶ ΝΑ. τοῦ Ἀμαρουσίου, μεταξὺ τοῦ χωρίου τούτου καὶ τοῦ Χαλανδρίου. Εἶναι δ' ἐκ λίθου Πεντελησίου, ἔχοντος μέγεθος πενταπλάσιον ἢ ὅσον ὁ κατωτέρω ἀπεικονιζόμενος, καὶ τὴν ἐννοίαν ἔχει ὡς ἐξῆς:

Ὅροσημον ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀγροῦ ὑποθηκευμένου λόγῳ προικὸς εἰς τὴν Ἰππόκλειαν τοῦ Δημοχάρους τοῦ Λευκονοιέως δι' ἐν τάλαντον. Καθ' ὅσον

¹ Τὰ σοχώρια, ἢ σοχώρα καὶ τὸ σοχωράκι λέγονται καὶ παρὰ τοῖς Κρησίν οἱ ἐπίπεδοι ἀγροί, τὰ ἰσόχωρα πεδιά. Ὅντως δ' ἢ ἐν λόγῳ θέσις εἶναι τοιαύτη.

δὲ ὁ ἀγρὸς ἀξίζει πλέον τοῦ ταλάντου¹, τὸ περιὸν ὑποθηκεύεται εἰς τοὺς Κεκροπίδας καὶ Λυκομίδας καὶ Φλυεῖς.

Ἀπὸ τοῦ σχήματος τῶν γραμμῶν καὶ ἀπὸ τῆς ὀρθογραφίας ὁ ὅρος οὗτος δύναται ν' ἀναχθῆ εἰς τοὺς χρόνους τοῦ ρήτορος Δημοσθένους, καὶ μάλιστα διότι πολὺ πιθανὸν ὁ Δημοχάρης νὰ ἦναι ὁ ὑπὸ τοῦ Δημοσθένους ἀναφερόμενος Δημοχάρης ὁ Λευκονοεὺς, ὅστις εἶχε γυναῖκα τὴν ἐκμητρὸς θεῖαν τοῦ ρήτορος², ῥήτωρ καὶ αὐτὸς καὶ σπουδαῖος πολιτικὸς ἀνὴρ, ὃν ὁ Αἰσχί-

¹ Δημοσθ. πρὸς Ὀνήτορα Β'. 6. «Ὅτι ἀποστερεῖ με ὅσῳ πλείονος ἀξιών ἐστι ταλάντου» κτλ. Καί: Ἀρποκρ. ἐν λέξει ὅρος: «ὕπὸν ἐται τῷ δανειστῇ» ..

² Δημοσθ. κατὰ Ἀφῶδου Α'. 15. «Δημοχάρης ὁ Λευκονοεὺς ὁ τὴν τηθίδα τὴν ἐμὴν ἔχων».